

наиболее перспективные «точки роста» и концентрировать основные финансовые и организационные усилия на формировании локализованных туристских центров, обеспеченных полным спектром необходимых сопутствующих элементов.

2. Создать новую рекреационно-пространственную систему, способную эффективно обеспечивать как взаимные интересы ее участников, так и отношения с крупнейшими партнерами мирового туристского рынка. Такая система может быть разработана на основе геоэкономического подхода, предполагающего выделение туристических кластеров.

Список литературы

1 О создании туристских зон: Постановление Совета Министров Республики Беларусь, 30 мая 2005 г. № 573 // Право [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby09/sbor28/text28985.htm>. – Дата доступа: 07.02.2017.

2 Попова, О.Б. Пространственная организация туристско-рекреационной сферы: понятия и подходы к изучению / О.Б. Попова // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:FFZOGJDWQAoJ>. – Дата доступа: 07.02.2017.

3 Туристические регионы Беларуси / редкол. Г.П. Пашков; под. общ. ред. И.И. Пирожника. – Минск: БелЭН, 2008. – 608 с.

4 Шмидт, Ю.Д. Оценка рекреационно-туристской привлекательности территории / Ю.Д. Шмидт, Е.И. Юванен // Практический маркетинг. – 2000. – № 10. – С. 23–27.

S.V. CHUBARO, I.I. DRUK

SPATIAL FEATURES OF ORGANIZATION OF TOURISM ON THE EXAMPLE OF MINSK REGION

The article describes the spatial features organization of tourism in Minsk region. The results of the comparative assessment of the attractiveness of the tourist zones and the administrative districts of Minsk region are presented in the article.

УДК 911.3

О.О. ШВЕЦЬ

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПОДІЛЛІ

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна
ksaleksandrovna@ukr.net*

На основі аналізу літературних джерел у статті коротко охарактеризовано фізико-географічне та соціально економічне положення Подільського рекреаційного регіону, та перспективи його розвитку. Стисло розглянуто основні туристично-рекреаційні ресурси Поділля. У статті подано періодизацію розвитку туристсько-рекреаційної галузі, розглянуто можливі варіанти розвитку туристсько-рекреаційної бази регіону у майбутньому.

Поділля – історико-географічна область України, що займає басейн межириччя Південного Бугу і лівих приток Дністра. В адміністративному поділі регіон включає в себе Вінницьку, Хмельницьку і Тернопільську області, хоча з історико-культурного погляду межі Поділля ширші і включають частини сусідніх областей.

Подільський туристичний регіон вирізняється своїм сприятливим розташуванням, як фізико-географічним, так і соціально-економічним, що цінилось місцевим населенням ще з давніх часів. Подільський регіон знаходиться в межах впливу помірно-континентального типу клімат з переважанням циклонів, що зумовлює тепло та вологу (найбільше опадів у травні-липні). Близькість до державного кордону України з Білоруссю, Молдовою, Румунією, Польщею, Угорщиною, Словаччиною є передумовою міжнародного туристичного обміну.

Ще з давніх часів люди почали приділяти багато уваги своєму здоров'ю, важливим у підтримці якого був і відпочинок. Тобто систематичне тривале відновлення духовних і фізичних сил людини, що сучасна наука називає рекреацією. Зародження рекреації почалося ще з часів Київської Русі (IX–XII ст.), однак цілеспрямоване активне формування рекреаційних ландшафтів, зокрема на Поділлі, розпочалося вже наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Першим кроком стало створення парків при садибах заможних землевласників. Для того, аби облагородити такі території якнайкраще вже в той час до роботи залучались іноземні майстри із Західної Європи які могли доповнити і так унікальні ділянки природи найсучаснішими архітектурними парковими спорудами (таблиця 1) [3, 4].

Туризм та той час був мало пов'язаним з рекреацією і мав переважно купецьке та просвітницьке значення. Тогочасні походи, екскурсії та подорожі мали освітній характер і здійснювались, в першу чергу, для збору красзнавчої і науково-географічної інформації.

Рекреаційно-ресурсний потенціал регіону формується на наявних лікувальних мінеральних ресурсах (мінеральні води і грязі) та значній залісненості території. Природні ландшафти для розвитку рекреації придатні майже на всій території та займають 765,9 тис. га (10,9 % площі регіону), рекреаційні ресурси освоєні на 103,0 тис. га (таблиця 2) [7].

Таблиця 1 – Періодизація розвитку туристсько-рекреаційної галузі [1]

Фаза	Назва історичного етапу	Періоди (по роках)
I	Ранній історичний	до 1850
II	Початковий	1850–1914
III	Зростання	1914–1939
IV	Масового зростання і формування туристично-рекреаційної індустрії	1945–1992
V	Перехід до сталого розвитку (сучасний)	1992 – ....

Таблиця 2 – Розподіл потенціалу рекреаційних ресурсів у регіоні

Область	Площа, тис. га
Вінницька	290,7
Хмельницька	268,2
Тернопільська	207, 0

Розвитку рекреаційної діяльності, крім природних запасів, історичних та культурних об'єктів, сприяє також невисокий рівень урбанізації з переважання сільських та

містечкових ландшафтів. Як наслідок – не завантаженість та не виснаженість природних компонентів, порівняно низький рівень забруднення середовища, притягують все більшу кількість туристів та рекреантів. За останніми даними природний рекреаційно-туристичний потенціал Подільського регіону становить 20,7 млн. чол., у т. ч. санаторно-курортного лікування 16,2 млн. чол., короткострокового туризму – 912,0 тис. чол., тривалого відпочинку – 3581,6 тис. чол. [5,8]. Видно, що найбільша частка рекреантів припадає на санаторно-курортний тип оздоровлення, що пов'язано саме і широко розвіданими запасами лікувальних вод (радонові води у Хмільнику та води типу «Нафтуся» у Сатанові) і лікувальних грязей (Войтовецьке та Конопківське родовища) (таблиця 3). Такий вид рекреаційної діяльності на зараз приносить найбільший прибуток залучаючи все більшу кількість відпочиваючих. Саме тому реконструкція та підтримання у належному стані курорту «Хмільник» і розширення курортів «Сатанів» та «Гусятин» є головними завданнями розвитку туристсько-рекреаційної бази регіону. Активно розглядаються також питання репрофілювання під санаторно-курортне лікування деяких турбаз, які розміщені в місцях із значними запасами мінеральних вод. Це надасть можливість без значних матеріальних і трудових затрат використовувати природні багатства, збільшити кількість відпочиваючих і розширити можливості пропозиції недорогого лікування і відпочинку [2, 7, 8].

Лікувальні мінеральні води та пелоїди (грязі) відносяться до бальнеологічних ресурсів. Вони становлять каркас рекреаційного потенціалу регіону. Ці ресурси відіграють важливу роль в основному процесі суспільного виробництва – відтворенні робочої сили: постійному відновленні фізичних сил, розумових здібностей, психологічного стану суспільства, підтриманні загальної працездатності населення. Освоєння та вивчення цих ресурсів триває і досі, що видно з періодизації досліджень бальнеологічних ресурсів Поділля [10].

Таблиця 3 – Найбільші родовища мінеральних вод на Поділлі [9]

Регіон	Назва родовища, населений пункт	Початок експлуатації родовища, р.	Запаси, м ³ /добу	Тип води за використанням
Вінницька область	Хмільницьке, м. Хмільник	1938	2237,0	Бальнеологічна
Хмельницька область	Збручанське, м. Сатанів	1976	257,0	Лікувально-питна
	Маківське, с. Маков	1982	103,0	Лікувально-питна
Тернопільська область	Ново-Збручанське, с. Гусятин	1983	152,0	Бальнеологічна, лікувально-питна

Перші згадки про родовища мінеральних вод датуються початком XVI ст., а вже наприкінці століття створюються перші примітивні лікувальні комплекси. На Поділлі першим створено курорт у Немирові (1814) [5]. Такі великі курорти як Хмільник (1938), Сатанів (1985), Гусятин (1983) розбудовуються значно пізніше.

Дослідження наявних бальнеологічних ресурсів у регіоні було довгим та трудомістким процесом, який триває і сьогодні. За архівними даними щодо проробленої роботи було створено періодизацію вивчення та освоєння в межах Поділля таких ресурсів (таблиця 4).

Таблиця 4 – Періодизація вивчення та освоєння бальнеологічних ресурсів Поділля [3, 6, 11]

Етапи, періоди	Характеристика
<p>I. Побутовий етап (від перших поселень до початку XVI ст.).</p> <p>II. Науковий етап (XVI–XXI стст.):</p> <p>1) період відкриття та первинного, не систематизованого вивчення ресурсів (середина XVI–XIX стст.);</p> <p>2) період цілеспрямованих досліджень та господарського використання ресурсів (XX–XXI стст.):</p> <p>а) довоєнний час (до 1939 р.);</p> <p>б) післявоєнний час (від 1945 р. до наших днів).</p>	<p>I. Характеризується несистематичним використанням бальнеологічних ресурсів регіону без спроб вивчення та пояснення лікувальних властивостей. З'ясувати його часові межі досить важко, якщо початок етапу можна приурочити до появи перших поселень, то завершення подається умовно, адже побутове використання мінеральних вод продовжується і зараз.</p> <p>II. Характеризується першими спробами пояснення лікувальних властивостей мінеральних вод, вивченням їх генези, початком цілеспрямованого використання бальнеологічних ресурсів регіону (промисловий розлив вод, розбудова курортно-рекреаційного комплексу тощо).</p> <p>1) У 20-х роках XIX ст. біля с. Скалинці Шепетівського району виявлені джерела мінеральної води. У 1821 році біля цих джерел було збудовано санаторій-лікарню на 65 ліжок. У 1881р. опублікована стаття Б.О. Райкевича, де описані мінеральні води північних районів Хмельницької області. Після вдалого лікування дочки польського графа О. Скабанського – Регіни у 1898 році починається розлив води «Регіна» безпосередньо з джерела у с. Житники на Вінниччині.</p> <p>2) Охоплює XX ст. і продовжується досі.</p> <p>Особливості періоду:</p> <ul style="list-style-type: none"> - організація перших гідрогеологічних експедицій; - систематизоване вивчення умов формування, речовинного складу та фізіологічних властивостей мінеральних вод Поділля; - створення санаторно-курортного комплексу регіону; - організація промислового розливу вод. <p>а) До 1917 р. відноситься перша робота з гідрогеології регіону (П.А. Тутковський), а до 1924–1925 рр. – перші роботи з гідрогеологічного районування території (В.І. Лучицький). У 1934 році Київська гідрогеологічна експедиція, шукаючи питну воду у Хмільнику, вперше добула воду сірководневого складу. У 1936 році вчені Українського науково-дослідного інституту курортології та фізіотерапії розробили перші медичні показання для лікування радоною водою. У жовтні 1938 року уряд України оголосив містечко Хмільник курортною зоною.</p> <p>б) Починаючи з 1949 р. вивчення геологічної та гідрогеологічної будови проводилось з використанням значних обсягів буріння. Публікується низка наукових робіт щодо мінеральних вод (І.І. Цапенка, А.Є. Бабинця, Т.Т. Глухенького і ін.), складаються карти регіону.</p>

	<p>У 1965 році пробурено свердловину поблизу містечка Сатанів, до 1972 року проводили аналізи води і визнали її лікувальною. У 1973–78 рр. Побузькою геологічною експедицією тресту «Київгеологія» в долині р. Збруч у м. Сатанів розвідане значне Збручанське родовище мінеральних вод типу «Нафтуса».</p> <p>У 1984 р. закінчена розвідка Маківського родовища мінеральних вод нафтусеподібного типу і вод типу «Миргородська» с. Маків, Хмельницької області.</p> <p>Дослідження та освоєння нових родовищ мінеральних вод тривають і досі.</p>
--	--

На початку XXI ст.. Поділля є одним із перспективних регіонів країни щодо функціонування туристичної та рекреаційної сфер, має широкі можливості для розвитку регіонального, міжрегіонального та міжнародного туризму. За комплексом історико-культурних і природних ресурсів Поділля може забезпечити потреби рекреантів у культурному, пізнавальному, оздоровчому, рекреаційному, релігійному, спелеологічному та зеленому видах туризму. Рекреаційні ресурси дають можливість оздоровлювати значну кількість рекреантів, що сприяє економічному зміцненню та зростанню регіону. Разом із рекреаційними потребами та економічними можливостями вони формують передумови для динамічного розвитку цілісного рекреаційного комплексу, що дасть змогу розвинути рекреаційну діяльність до рівня світових стандартів.

Список літератури

- 1 Головінець В. Туризм України: економічні та організаційні механізми розвитку / В. Головінець, О. Горобець, С. Гуцал; [за ред.. О. Рогожук]. – Тернопіль: Тернограф, 2008. – 976 с. – С. – 23.
- 2 Горун М.В. Розвиток туристично-рекреаційного господарства в Гусятинсько-Сатанівському рекреаційному регіоні / М.В. Горун // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць, Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. – Вип. 519-520: Географія. – 184 с.
- 3 Денисик Г.І. Рекреаційні ландшафти Поділля / Г.І. Денисик, В.М. Воловик. – Вінниця, ПП «Едельвейс і К», 2009. – 206 с.
- 4 Денисик Г.І. Подільські Товтри / Г.І. Денисик. – Вінниця: ПП «Тезис», 2005. – 88 с.
- 5 Дутчак С.В. Управління регіональним розвитком туризму: навч. Посібник / С.В. Дутчак – Чернівці: Чернівецький нац.ун-т, 2011. – 136 с.
- 6 Сивий М.Я., Бронецький Р.В. До історії дослідження та освоєння бальнеологічного потенціалу Поділля./ М.Я. Сивий, Р.В. Бронецький // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія - Вінниця, 2007. – Вип. 14. – С. 85–92.
- 7 Турло Н.П. Рекреаційно-туристичний потенціал Подільського регіону та його вплив на розвиток туристичної сфери / Н.П. Турло // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки – М., 2015. – С. 579–583.
- 8 Щепанський Е.В. Історія становлення та розвитку туристично-рекреаційної галузі України / Е.В. Щепанський // Хмельницький університет управління та права. Університетські наукові записки – Хмельницький:, 2010. – №2 (34). – С. 270–276.
- 9 Мінеральні лікувальні води – Медицина, здоров'я. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.8ref.com/11/referat_113650.html

10 Природні рекреаційні ресурси. Бальнеологічні ресурси. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/10670412/turizm/prirodni_rekreatsiyi_resursi

11 Хмільник – місто-курорт. Офіційний сайт міста. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hmilnyk.osp-ua.info>

O. A. SHVETS

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT TOURISM AND RECREATION ACTIVITIES IN PODILLYA

The analysis of the literature in article briefly describes the physical and geographical, social and economic situation recreational Podillya region and prospects of its development. Briefly describes the main tourist and recreational resources skirts. The article represented periodization of the development of tourist and recreational industry, examine possible options for the development of tourist-recreational base in the region in the future.

УДК 502.1(476)

М.Г. ЯСОВЕЕВ, А.В. СОКОЛОВА

ПРИРОДНЫЕ ФАКТОРЫ ОРГАНИЗАЦИИ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

*УО «Белорусский государственный университет им. М. Танка»,
г. Минск, Республика Беларусь,
jasoveev.marat2016@yandex.ru, sokolovaav@bsu.by*

В работе охарактеризованы природно-климатические лечебные факторы организации оздоровительной, туристской и рекреационной деятельности. Дана краткая характеристика акватерапии и пелоидотерапии, аэротерапии, климатотерапии и других бальнеологических технологий.

Предпосылками для развития туризма и рекреации в Беларуси являются: развитая инфраструктура, уникальные природные ресурсы и граждане страны, толерантность и гостеприимство которых не позволяют поставить под сомнение вопрос безопасности нахождения в республике. Кроме того, в Беларуси на её территории расположены национальные парки и заповедники, заказники, тысячи рек и озер. В республике открываются широкие возможности для спортивно-оздоровительного туризма, большое поле деятельности для развития экологического туризма, в стране культурных сооружений, связанных с историческими личностями и событиями, сотни, которые интересны представителям различных конфессий. Особое внимание в стране уделяется развитию современных видов туризма: познавательного, делового, экологического, настольгического, спортивного и др.

В соответствии с положениями концепции Национальной стратегии устойчивого развития Республики Беларусь в стране большое внимание уделяется рациональному использованию природных ресурсов. В условиях ограниченной сырьевой базы и особенно актуально использование местных природных ресурсов для оздоровления, профилактики и лечения населения [1, 2].